

KNJIŽEVNOST.

Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1915. Letošnji Koledar ima dva leposlovna spisa v prozi, »Sanje« od K. s. Meška in »Izkušnja« od I. Trošta ter mnogo pesmi od Fr. Neubaerja in Joža Lovrenčiča. Obedve povestici popisujeta »zločin in kazen« mladega tatu; obadva tatiča spoznata svojo pregreho in vrneta ukradeno blago. Razen tega prinaša Koledar nekrologe Janezu Koprivniku, dr. Janezu Mencingerju (Makso Pirnat), dr. Karlu Glaserju (dr. Val. Rožič), dr. Ignaciju Žitniku (dr. Val. Rožič) in prestolonasledniku nadvojvodu Francu Ferdinandu. Ima tudi poljudne znanstvene članke »Prehlajenje in bolezen« (dr. Alojzij Homan), »K zadnjemu umeščenju koroškega vojvoda« (dr. Josip Gruden), »Sveta vojska — boj proti alkoholu« (dr. Val. Rožič), »Kako je v Koprivni na Koroškem?« (dr. Val. Rožič), »O gradbi in pomenu belokranjske železnice« (dr. Fran Ogrin) ter nekaj drobiža in običajno koledarsko gradivo.

Družba ima 78.361 udov in je od zadnjega leta narasla za 90 članov. Če pomislimo, da je število ljudi, ki njene knjige berejo, še mnogokrat večje, vidimo, kako važno organizacijo predstavlja Družba, kako odgovornost in moč ima nje odbor. Temu odboru ni mogoče očitati, da ne stori svoje dolžnosti. Živahno agitira in je dosegel, da se je število članov kljub vsemu vendarle pomnožilo; pridobil je dr. Grudna, da je začel pisati svojo Zgodovino, ki bo ena najplodnejših slovenskih ljudskih knjig; ne štedi z denarjem in se trudi, da svoje izdaje umetniško okraši, kjer je treba; je razširil svoj delokrog in zalaža knjige strogo znanstvene vsebine, dasi to ni v prvi vrsti namen Družbe. In vendar se pritožbe in očitki od leta do leta množijo ter tudi letos niso izostali. Če te očitke natančneje pogledamo, vidimo, da se nanašajo zgolj na leposlovje; vse drugo bi bilo v redu. Pritožujejo se kritiki in, kar je bolj tehtno, tudi udje; ocenjevatelji in bralci imajo vtis, da je leposlovje družbenih knjig vedno bolj prazno. Kako je vendar to?

V Listnici tajništva letošnjega Koledarja so objavljene besede nekega člana, ki pravi: »Kaj je v Mohorjevi družbi že par let? Kaj poučnega, izobraževalnega? Že kmetom se neumno zdi, da se jim taka dušna hrana nudi. Dajte no že enkrat kaj poštenega natisniti, da bo imelo trajno ceno...« Na to odgovarja tajnik: »Vaša kritika naj bo opomin gg. pisateljem: narod se ne bo ravnal po pisateljih, marveč pisatelji morajo ustrezati ljudstvu. Naš verni, delavni narod hoče berila, ki ga izobrazuje, poučuje, ki mu daje razvedrila za ure, ko mu delavna roka more počiti. Za te ure želi zdravega, tečnega duševnega kruha, ne pa slovstvenih poizkusov, in če so ti poizkusi še tako umetniški.«

Tajnik govori pisateljem, kakor je govorila kraljica Poloniju: »Več jedra, manj umetnosti!« toda pisatelji Mohorjeve družbe zadnjih let bi morali prav tako odgovoriti, kakor je odgovoril Polonij kraljici: »Bog mi je priča, da umetnosti ne rabim!« Kajti iz Listnice se sliši, kakor da se Družba zadnja leta utaplja v preumetniških, artističnih slovstvenih poizkusih in vendar nam je bil marsikateri spis neljub ne zato, ker je bil

preveč umeten, temuč ker je bil preveč poizkus. Pa to ni tako važno; kar hoče tajnik v svojem apostrofu na pisatelje reči, je: Pišite nam poljudno, vzgojno, koristno! in vsa nesreča Družbe je ta, da je čas, v katerem živimo, pisatelje oglušil za take klice. Teženje sodobnega književnika stremi v ravno nasprotno smer: naše leposlovje je postalo tako intimno, da je kar najmanj poljudno; naziranju, da mora leposlovje neposredno blažiti in vzgajati, postavlja leposlovec nasproti svojo vero v očiščujočo moč lepote same. To se ne dá pre narediti, dokler ne preustvarimo duha stoletja; pa tudi Družba ne more izpremeniti svojega programa, dokler ima namen, da ustreza skoro stotisoč članom — in tako je bilo nesoglasje nujno in bo morda čezdalje bolj boleče. To je najnotranjši razlog, da sodobni pisatelj že več »ne zna« pisati za Mohorjevo družbo, da se je v njem ugnezdilo prepričanje o inferiornosti družbenih knjig in da je v Družbi bilo objavljenih tudi nekaj »hinavskih« spisov, pisanih ne le brez prepričanja, ampak zoper prepričanje. Neutajljivo se to tragično nesoglasje pozna tudi pesmim Joža Lovrenčiča, ki jih prinaša letošnji Koledar.

Leposlovec, ki piše za Mohorjevo družbo, je v zadregi, in naj ima najboljšo voljo. Zahteve, ki mu jih stavijo, so zelo stroge, svoboda je omejena, kakor sicer nikjer. Tudi to je nujno. Mohorjeve knjige berejo otroci odraslim. Toda kako naj piše človek, da bo prav temu publikumu, sestavljenemu iz otrok, ki slovkujejo, in starcev, ki mislijo na smrt, iz kmetov in rokodelcev, iz pobožno vdanih žena in veseljaških fantov, iz praktičnih Amerikancev in liričnih Štajercev? Le malo je izbranih, ki to umejo — ali je pri nas sploh kdo? Družba si pomaga na ta način, da rada objavlja mladinske spise, popolnoma v zmislu mladinskih listov, kakor kaže tudi letošnji Koledar; ali bolje: pisatelj si pomaga tako. Toda dolgo se tudi to ne bo moglo držati; in kaj tedaj? Ali ni pomoči? Ali je družba obsojena, da na veke objavlja ničvredne spise?

V Listnici tajništva je še drug zanimiv dopis; nekdo piše: »Zakaj bi Družba ne smela prinesiti včasih kak lep prevod tujega slovstva, recimo iz prvih časov kristjanstva, kakor »Valerija«, »Ben Hur« ali sploh kako povest zgodovinske vrednosti?« Na to odgovarja tajnik: »Prav imate! Davno že mislimo in vendar nas silijo ozirati na domače pisatelje, da porabimo najprej to, kar je zrastle na domačih tleh. Slovenski pisatelj nima preveč prostora, in ako še Družba porabi svoj prostor za prevode, bodo mladi pisatelji položili pero v stran. In vendar uvidevamo, da bi bilo narodu in morda tudi pisateljem v prid, ako bi enkrat pogledali čez odmerjene meje.« Družba bo morala po naravi stvari same priti do tega, da bo začela priobčevati prevode, kajti spričo tako strogih pogojev, ki jih stavlja, bo dobila dobrega leposlovja le, če bo tekma in izbira pisateljev kar največja, mnogo večja, nego je pri nas mogoča; tujcem ne smemo braniti, da se tekme udeleže. Tajnik se boji, da v tem slučaju zastane razvoj naše književnosti; toda ta strah je neopravičen, kajti dejstvo je, da se naše leposlovje ne razvija več v Družbi, temuč drugod. Vrhutega stori

Družba naši književnosti večjo uslugo, če objavi dober prevod, kakor če natisne slab original, zlasti ker največkrat ne pogrša slovenski pisatelj prostora, temuč prostor slovenskega pisatelja, medtem ko ni nikjer možnosti, da se objavijo prevodi iz svetovne književnosti, ki so nam za književno kulturo prepotrebni.

Izidor Cankar.

Velesalo. Zgodovinski in cerkveni opis. Spisal P. B. (Peter Bohinjec?). Namen lične, drobne knjižice označuje pisatelj v predgovoru. Sestavljen je delce po najnovejših znanih virih za mnogobrojne romarje in obiskovalce starodavne velesalske božje poti. Precej obširno opisuje ustanovitev samostana in njega dogodke do zatrtja pod cesarjem Jožefom, pričetek župnije in božje poti. Posebej razpravlja še o umetninah župne cerkve, katere predstavlja tudi v ličnih slikah. Zakaj je popolnoma prezrl gospodarski pomen samostana, ki je bil nekdanj gotovo velik? — Knjižica bo gotovo vsakemu romarju lep spominek. *Dr. J. G.*

Prof. Fran Kovačič: Dominikanski samostan v Ptujju. (Zvezek I. in II.) Založil pisatelj. Cena obema zvezkoma 1 K 20 vin.

Marljivi raziskovalec štajerske zgodovine, prof. Kovačič, nam je podal zopet nov plod svojega dela.

V dveh zvezkih je napisal precej obširno zgodovino dominikanskega samostana v Ptujju, in sicer obsega 1. zvezek zgodovino konventa, cerkve, samostana, redovnikov in njihovega delovanja, 2. zvezek pa podaja gospodarsko zgodovino samostana. Dobro poudarja pisatelj pomen takih monografij, ko piše (I., 79): »Ako bi se v takem obsegu obdelala zgodovina tudi drugih starih samostanov na domačih tleh, bi s tem veliko pridobila naša cerkvena in kulturna zgodovina.« Veliki kulturni pomen samostanov za srednji vek se splošno priznava in razna učena društva kakor tudi posamezniki so že na polju monasteriologije zastavili svoje delo. Tembolj bi bilo to potrebno pri nas, ker je velik del naše zgodovine združen s cerkvami in samostani. — Spisu se glede na vestnost in temeljitost ne da kaj očitati. Želeli bi le, da bi pisatelj kulturno delovanje ptujskih dominikanov bolj poudaril. Ako pravi (I., str. 41), »da je reformacija ptujski konvent oškodovala bolj gmotno kakor moralno,« je vendar treba upoštevati, da arhivalne listine poročajo o hudem neredu v tej dobi (tatvine, beg iz samostana, razuzdanosti itd.). V Ptujju takrat ni bilo drugače, kakor povsod drugod. — Želimo, da bi pisatelj našel mnogo posnemalcev. *Dr. J. G.*

GLASBA.

Koncert »Glasbene Matice«. Prvi letošnji koncert »Glasbene Matice« se je vršil povodom šestinšestdesetletnice vladanja Nj. Veličanstva presv. cesarja Franca Jožefa I. na korist »Rdečemu križu« in rodbinam vpo-klicanih vojakov.

Za uvod je bila zelo na mestu cesarska pesem »Bog ohrani, Bog obvari nam cesarja, Avstrijo!«, ki jo je zbor pel unisono s spremljanjem klavirja. Sledili so trije umetni mešani zbori: dr. Gojmir Krekovič »Zvečer« in dva Lajovičeva: »Napitnica« in »Vodica se čista vila«. Pevski zbor »Glasbene Matice« je bil topot izdatno manjši kot sicer, vendar pa je nastopil kot proizvajalec vsekako častno, se reprezentiral kot enotno šolan in prav dobro uglajen zbor. Intencijam svojega mojstra, pevovodja Hubada, je sledil z veliko pozornostjo in preciznostjo.

Imenovane tri skladbe so zelo ugajale. Blag večerni mir nam dehti nasproti iz Krekove vsestransko solidne, vsled prav umestnih obilnih prehajalnih in menjalnih tonov tolikanj izrazito se glaseče skladbe. Edino drugi sklep z neenako razpostavljeno harmonijo se ne glasi posebno dobro, ker prideta alt in tenor predaleč eden od drugega. Lajovičevi skladbi sta peteroglasni, zloženi za sopran, alt, dva tenora in bas, vzetih iz zbirke njegovih šestih peteroglasnih pesmi, op. 2. Obe sta silno lepi; prva živahna in mična, naivno vesela. Zbor jo je izvajal z zelo finim niansiranjem dvakrat zapored brez presledka, kar se za tako pesem tudi spodobi in je obenem potrebno, da jo sploh vsaj nekaj časa uživamo. Druga s tremi kiticami je nudila pevovodju in zboru najlepšo priliko za različno interpretacijo, ki se je tudi izvrstno posrečila.

V nadaljnjem sporedu koncerta sta nastopila kot solista dva gojenca »Glasbene Matice«: g. Leopold

Kovač (tenor) in gospodična Cenka Severjeva (mezzosopran). G. Kovač je zapel v dveh nastopih šest samospevov: tri Krekove: »Šum vira in zefira«, »Tam zunaj je sneg« in »Pogodbo«, dva Lajovičeva: »Pesem starca« in »O, da deklíč je...« ter Pavčičevo »Serenado« (po rokopisu). G. Kovač kot solist očitno napreduje; glas mu postaja čimdalje prožnejši in izrazitejši. Privoščil bi mu le še nekoliko več moči. Prednašal je pesmi zelo lepo in točno. Skladbe so povečini znane; nova je bila le Pavčičeva »Serenada«, po svoji sestavi zanimiva, v slogu morda nekoliko neenotna, vobče učinkujoča skladba. Glede Oton Župančičevega teksta te serenade, zlasti glede besed druge kitice:

»Jaz grem vsak večer na božjo pot,
pod tvojim oknom grem vsak večer« itd.

sem že enkrat pri ocenjevanju Lajovičeve skladbe izrazil svoje pomisleke. Meni vsaj se ta tekst zdi frivol in obžalujem skladatelje, ki ga še z glasbo povečujejo, kakor tudi pevce, ki ga prepevajo. — Gdč. Severjeva, znana kot solistinja iz Oljkinih koncertov, je zapela štiri samospeve: Krekovo »Predsmrtnico II.«, dva Lajovičeva: »Pesem o tkalcu« in »Bujni vetri v polju« ter Pavčičevo »Pesem«. Pevka ima zelo ljubeč, simpatičen in obsežen glas, ki se ji polagoma razvija navzgor, tako da že danes prevladuje pri njej v resnici sopranski, oziroma mezzosopranski timber, nižina pa postaja šibkejša in se kolikortoliko izgublja. Tudi njen nastop v koncertu je vseskozi uspel. Oba solista je spremljal na klavirju učitelj »Glasbene Matice«, g. Vedral. Izkazal se je izredno dobrega spremljevalca, tehnično spretnega in kot takega, ki se zna pevcu primerno podrediti. K uspehom obeh solistov je izdatno pripomogel.